

O Cobbově studii

Ladislav Hejdánek

◆ bytový seminář, česky, vznik: 18. 10. 1982

◆ private seminar, Czech, origin: 18. 10. 1982

O Cobbově studii [1982]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (1982-10-18 O Cobbově studii (1) [LVH376VA]_Kaz a_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Ne, to jsem si tak poohlížel, co bych dělal, pořád ne rozhodnutý k něčemu většímu, a tak jsem se podíval, dostal jsem teď, to jsem vám už asi myslím říkal, jsem dostal nějaké texty z té procesuální teologie konečně a mimo jiné taky nějaké separáty těch teologů. A jeden z nich je z roku 73, čili je to dost už staré, devět let, *Festschrift* pro Herberta Brauna, kterému bylo sedmdesát před devíti lety. Herbert Braun, já nevím, jestli jsou tady teologové, těm by to mělo něco říkat, byl tady taky v Praze, tenkrát ho pozval – to bylo snad, já nevím, jestli 67 nebo 68 – ho pozval Trtík na Husovu fakultu a tam přednášel. Je to takový Bultmannův žák, který ještě trochu vyhnal Bultmanna do extrému v tom smyslu, že mluvil o té evropské tradici, o tom, o čem mluvila ta teologie smrti Boha, Altizer a další ve Spojených státech. V podstatě bylo tohle, tedy takzvaná ateistická teologie nebo něco takového.

A tomuhle Braunovi věnovali jakýsi *Festschrift*, já ho neviděl nikdy, na fakultě jistě bude, ale neměl jsem příležitost. Tohle je separát z toho, je to psáno anglicky a jmenuje se to *Nova křesťanská existence*. A jak tomu rozumím, tak existuje ještě jakýsi *pendant* k tomu v nějakých jiných textech, tady se zmiňuje o čemsi takovém nejasným způsobem, že o tom asi napsal knihu, ale jestli přímo se to týká tohohle, nebo ne, to není tak jasné, ale zřejmě to nějak souvisí podstatně. A kromě toho ještě mezi těmi separáty je další, který se týká té druhé části tohohle, takže se na to můžeme někdy podívat ještě jindy. Já dneska bych ani tak moc důkladně to nereferoval, ostatně podle toho, jak budete chtít, spíš bych jenom řekl, jak je to stavěné asi.

Tak především to má jakýsi úvod na necelé dvě stránky, půldruhé stránky asi, kde se generálně, obecně se uvažuje o potřebě nového křesťanství. A tam to je asi tak pět bodů. Jednak tam říká, že potřebujeme... jo, promiňte, já jsem neřekl, jak se autor jmenuje. John B. Cobb *Junior*. On ještě nějaký zřejmě starší, jeho otec, který zřejmě je známější, tak proto tam píše to *Junior*, ale ten starší nepatří do té procesuální teologie a tohle je muž, který je jedním z těch zakladatelů té procesuální teologie americké.

A o té už jsem říkal, to jsou ti, co poslouchali Hartshorna, prvního asistenta Whiteheadova, když šel do penze v Anglii, tak ho pozvali Američané a on tam přednášel filosofii. Poprvé v životě přednášel na vysoké škole filosofii, předtím přednášel fyziku a matematiku. Ačkoliv měl řadu filosofických textů už publikovaných, tak vlastně když přijel do té Ameriky, tak tam vlastně rozjel teprve tu druhou svou éru filosofickou. Ta první se nazývá *Philosophy of Nature* a ta druhá je *Philosophy of Organism*. A hlavní knihou, nejtlustší a hlavní knihou toho druhého období je *Process and Reality*. Na konci téhle knihy je taková krátká kapitola o Bohu v tom procesuálním konceptu. No a tohleto převzal Hartshorne a přednášel to na filosofické fakultě, kam teologové chodili poslouchat filosofické přednášky. A ti se tím nadchli, prostřednictvím Hartshorna se nadchli tím Whiteheadem a v linii Whiteheada tam potom založili celé to hnutí té procesuální teologie. Tak to je kolem.

A teď tedy, co tam ten Cobb říká. Zaprvé v tom úvodu. Začíná hned s tím, že potřebujeme nové křesťanství nebo novou křesťanskost, poněvadž tady *Christianity*, což je obojí. A když se řekne nová křesťanskost nebo nové křesťanství, tak říká, obě ta slova jsou důležitá. Především nové křesťanství, ne pouhou reformaci nebo nějakou obnovu, obrodu starého. Ale potřebujeme nové křesťanství. Žádná jiná tradice nám nepostačí.

Teď tam ukazuje, že ukazovat potřebu nového křesťanství poukazováním na staré neatraktivní rysy nebo cesty by bylo velice snadné. Mohli bychom ukazovat na to, co proniklo nebo co se vytvořilo v rámci křesťanství jako legalistické, zákonické – ale to není docela ono, legalistické, prostě takové zákonictví fakticky, ale nemá to ten autoritářský, exkluzivní a namyšlený nebo prostě taková ta... [nesrozumitelné], se dívá svrchu na všechno ostatní. To je zajisté všechno pravda a je to odpovědnost za to, že hodně lidí v moderní době se odvrátilo od křesťanství a musíme tomu rozumět tak, že jejich zavržení, odvrácení od křesťanství ve skutečnosti je odvrácením od toho legalismu, autoritářství, exkluzivnosti a tak dále. Ale kdyby naším problémem bylo jenom, že v obecné představě, v lidové představě je křesťanství spojováno,

identifikováno s těmito perverzemi, s těmito scestími, tak bychom potřebovali jenom reformaci. Stačila by reformace.

Taková reformace by se vrátila k základním impulsům *Nového zákona*, které vyhlásují milost proti zákonu, svobodu proti autoritě, lásku proti exkluzivismu a sourozenství nebo solidaritu, nebo jak by se to řeklo, a poslušnost pravdě proti namyšlenosti a pýše a tak dále.

Zajisté taková reformace by dost pomohla. Mohli bychom se očistit od mnoha legalistických, autoritářských, exkluzivních a tak dále vad, jak se o to pokusili katolíci v tom obrovském pohnutí na Druhém vatikánu.

Mohli bychom si jenom přát, aby protestantské církve ukázaly podobnou vášně pro sebereformování, pro reformaci, které je zapotřebí v každé generaci.

Ale i kdyby se křesťanství setkalo s úspěchem v této reformě sebe sama, a i kdyby nějakým zázrakem se mu podařilo vyhnout se tomu, aby tato reformace vyústila v nový legalismus a nové autoritářství a nový exkluzivismus a tak dál, stále ještě by to nebylo dost.

To, co v naší době se stává pro nás výzvou, to není jen to, že křesťané nejsou dosti křesťany. Co je před nás postaveno, je inadekvátnost samotného křesťanského ideálu, samotných norem křesťanské existence.

No, jestliže shledáváme, že křesťanství i v tom nejlepším, jak je chápeme, se ukazuje jako neadekvátní, tak proč se k němu neobrátit zády? Zajisté by to byla možná odpověď. A skutečně mnoho lidí se jí chopilo. Ve velmi širokých kruzích inteligence po dvě staletí nebo víc je křesťanství považováno za *passé*. Co je nového v naší době, je, že jejich názory pronikly velmi hluboko do velké střední třídy naší společnosti, tomu říká *middle class*, i když se dá říct, že to šlo ještě hloub, a že množství alternativ ke křesťanství, které jsou k dispozici, se zvětšilo od té doby.

Ale právě proto, že tyto alternativy ke křesťanství se staly v poslední době mnohem nápadnější, jaksi zjevnější, musíme se tázat s velkou vážností, ke které z těchto alternativ bychom se mohli obrátit s důvěrou. Jestliže křesťanství je neadekvátní, kde najdeme cestu, která je adekvátnější, která je přiměřenější našim potřebám? Máme se obrátit k humanismu, k sekularismu, k novému pohanství, k zen-buddhismu, k védántě, k nihilismu, k neomarxismu, k jungovství, k přírodnímu mysticismu, k eroticismu, k asketismu, primitivismu, nacionalismu – k čemu?

A jestliže ovšem se podíváme na tyto alternativy s jistým kritickým odstupem, alespoň takovým, jakého jsme schopni vůči křesťanství, je velmi snadné zase ukázat, že neadekvátnost všech těchto alternativ je ještě mnohem větší.

V *Evangelii svatého Jana* nacházíme historku o tom, jak Ježíš byl opuštěn mnoha ze svých učedníků. Ježíš se táže dvanácti, jestli náhodou nebudou taky, nepůjdou pryč, jestli ho neopustí taky. A Petr za všechny odpovídá: „Pane, kam bychom šli?“ A já tenhle kousek přečtu.

„A z toho mnozí z učedníků jeho odešli zpět“ – je to v šesté kapitole, šedesát šest a další – „mnozí z učedníků jeho odešli zpět a nechodili s ním více. Tedy řekl Ježíš ke dvanácti: Zdali i vy chcete odejít? I odpověděl jemu Šimon Petr: Pane, ke komu půjdeme? Ty slova věčného života máš. A my jsme uvěřili a poznali, že ty jsi Kristus, Syn Boha živého.“

Moc Ježíšova je taková, že kdo ji jednou poznal, respektive kdo jednou jeho poznal a setkal se s ním a byl jím osloven, nemá na tuto otázku žádnou uspokojivou odpověď: kam jinam?

Jiný hlas: by mohli jít? Ježíš nám zastínil všechno ostatní. A to je ten důvod, proč potřebujeme nové křesťanství. Ne cokoli nového, ale nové křesťanství.

No a abychom si udělali teď – končí ten úvod – abychom si udělali představu o tomto novém křesťanství, v prvním oddíle se pokusím popsat to staré křesťanství. Mým cílem je popsat je v tom nejlepším. Je to ten největší poklad, ten největší majetek člověka dodnes. Nicméně navzdory tomu, že je tak mimořádné, že je to tak skvělá hodnota, umírá a umře.

V druhém oddíle načrtnu způsob odpovědi dnešnímu světu, která by spočívala v tom, že křesťanství by se *transformovalo*, jestli chcete, prožilo by vzkříšení v něco vitálního a tvůrčího, v něco *adekvátního* našim

kolektivním lidským potřebám. Tak už z tohoto úvodu vidíte, že to je formulované – celá ta *struktura*, jak rozevřené otázky – je dosti provokativní, že? Jsou tam věci naprosto většinou obcházené v rámci *teologie*. Aby nějaký *teolog* prostě řekl, že křesťanství, jak je známé, že je vynikající, je to to největší, je to ta největší hodnota, kterou máme, ale chcípne a chcípne, to se nenajde takovej *teolog* hned tak.

No a teď chce toto křesťanství *transformovat* a učinit z něho cosi *adekvátnějšího* našim kolektivním lidským potřebám. Tahle *formulace* je samozřejmě velmi *problematická*. Všechno by se dalo přijmout, ale dělat z křesťanství něco, co je *adekvátnější* našim potřebám, je velmi nebezpečná *formulace*. Uvidíme dál, že i ta odpověď je dost šokující. Není vůbec v našem přemýšlení, není vůbec, mám za to, přítomno nějaké očekávání toho, co on pak řekne. Je to – ne že by to bylo nějak velkolepě světodějný a tak dál, ale prostě my bychom hledali řešení úplně jinde.

No a tak já řeknu teď stručně jenom ve dvou slovech, takřkajíc, v čem on vidí ten směr nebo v čem on vidí tu možnou *adaptaci*. No a vlastně stačí to říct jedním slovem... on vidí tu možnou a nezbytnou *adaptaci* křesťanství v tom, že se novým způsobem vztáhne k přírodě, k přirozenosti. A to přírodě uvnitř, teda v rámci člověka, uvnitř člověka, k té jeho vlastní přírodě, přirozenosti, a k přírodě, v níž žije. A i když to snad nechce *redukovat* tímto způsobem, tak se tady zabývá především nebo zaměří to především, pokud jde o tu vlastní přírodu člověka nebo vlastní přirozenost člověka, k sexualitě, a pokud jde o tu přírodu kolem, k takzvanému přírodnímu prostředí. V těchto dvou věcech křesťanství se musí obrodit. No, tak to je jenom jako tak do budoucna. Než se k tomu dostane, tak mu to chvíli trvá.

Abychom pochopili ať už staré křesťanství, nebo nové, které se má narodit, potřebujeme k tomu *radikální kategorie*. Naneštěstí tyto *radikální kategorie* jsou tvrdé, je to těžké je někde sehnat. Ten důvod spočívá v tom, že jsme stále navyklí se dívat na věci a na sebe, na lidské bytosti, způsobem, který je jednak poplatný starým *vizím* a jednak velmi povrchní. Navrhují dvě *kategorie*, které nám pomohou se dostat dál. Především je to vidění skutečnosti, *vize* skutečnosti, způsob, jak vidíme skutečnost, a za druhé *struktura existence*. Viděním skutečnosti míním způsob, jak vnímáme místo a *charakter* skutečnosti, kterou prostě předpokládáme při všech našich běžných posuzováních.

Jiný hlas: . Z toho důvodu je obvykle tato *vize* neuvědomělá v tom smyslu, že ji nereflktujeme, o ní neuvažujeme, ale uvažujeme o jiných věcech z jejího hlediska nebo v rámci její *perspektivy*. Ale může být reflektována. A v našem pluralistickém světě velmi často reflektována je. A to tak, že vždycky určitá *vize*, která je *eo ipso* v distanci k jiné *vizi*, ukazuje tu druhou *vizi* jako jinou, odlišnou a špatnou, nevěrohodnou a podobně. A teď to ukazuje na příkladu animismu a hinduismu, to přeskočím. Je velmi pravděpodobné, že žádná z těch *vizí*, jak je ukazoval, nezahrnuje nebo neproniká celý život, že prostě je to jenom taková podstatná *vize*, ale že jsou tam ještě jiné, že nikde není řečeno, že u každého člověka běžně je ten život zintegrován kolem jedné *vize* jenom.

Ale ty rozhodující *vize* mají velkou důležitost a jsou jakýmsi kádubem nebo maticí chování, které je těmito *vizemi* hluboce ovlivněno. Křesťanská *vize* skutečnosti nebo křesťanské vidění skutečnosti je dvojího rázu, jednak personální a jednak interpersonální. Skutečností jsem jednak já jako individuum, rozdílné od jiných, specifickým *svěbytím*, *selfhood*, nebo jástvím bychom taky mohli říct, ale lépe *svěbytím*, se specifickými motivy, tendencemi, *atitudami* a s vlastními rozhodnutími. Něco podobného ovšem platí i o ostatních lidských bytostech. A v nejvyšší míře to platí o osobním Bohu, který je naším stvořitelem, tím, který nás, udržovatelem, spasitelem a soudcem.

Veškerá pozornost je zaměřena na vnitřní život každé osobnosti, každé osoby, na meziosobní, interpersonální vztahy k druhým a v nejvyšší míře na vztah k Bohu, který je považován za rozhodující. Každé rozhodnutí je důležité, jak pokud jde o jeho výsledky, vzdálenější důsledky na jiné osoby, tak pokud jde o motivaci. Osoba v sobě zahrnuje fyzické tělo jako cennou část, ale zapojenou do určité jedinou provždy určené hierarchie hodnot, které stoupají od těla a jeho záležitostí skrze duši k duchu. Ta duše, myšlení, *mind*, to je obojí, k duchu.

A zase tady kus překročím, ukazuje se tedy, že v důsledku tohoto vidění skutečnosti ta sama skutečnost zůstává nezměněna, zatímco různé kultury k ní nacházejí různé cesty. Když mluvíme o vidění reality, tak v

tomhle je to obsaženo. V jisté míře to je pravda. Například elektrony, atomy a molekuly fungovaly svým způsobem, fungují svým způsobem dnes stejně, jako tomu bylo před miliardami let. Ale realita sama se mění. Realita v sobě zahrnuje například barvy. A ty barvy sebe začala zahrnovat teprve od prvního okamžiku, kdy se objevily oči, které je mohly vidět. Zvuky se staly skutečnými teprve, když tu byly nějaké uši, které je mohly zaslechnout. Krása neexistuje, neexistovala, dokud tady nebyla stvoření, pro něž se věci jeví jako krásné.

Evoluční proces vnesl do bytí nové skutečnosti. *Brought into being*, vnesl do bytí, to je blbý překlad, ale to jistě chápete. S tím, jak přišel člověk na svět, míra proměny skutečnosti a důležitost nových skutečností se pronikavě zvýšila. A proto vidění skutečnosti samo o sobě představuje důležitou novou skutečnost, která okamžitě vede k emergenci, k tomu, že se objevují jiné nové skutečnosti a že tyto nové skutečnosti jsou jimi ovlivněny, tedy těmito *vizemi* skutečnosti jsou ovlivněny. A tak vidění skutečnosti jakožto osobní a meziosobní...

Jiný hlas: se uskutečnilo ve spojitosti s novou osobní skutečností, se skutečností osobitosti, osobnosti. To nebylo možné, nemohla se ta nová vize objevit, leč když se objevila ta nová skutečnost osobnosti, osobitosti. A tato nová skutečnost osobnosti a osobitosti – to říkám oboje, poněvadž je to v tom obojím – se nemohla rozvinout, dokud nebyla reflektována a zdůrazňována, akcentována v rámci nového vidění skutečnosti. Čili je to spojeno oboje. Ale i když je to spojeno, tak platí, že ta vize, to vidění skutečnosti a osobitost, osobnost nejsou identické. A ve chvíli, kdy se k tomu kriticky a s distancí vztahujeme, tak se tato rozdílnost mezi viděním skutečnosti a tou novou skutečností osobitosti stává důležitou.

A teď se tam zmiňuje o té své knížce, která se jmenuje *Strukturální existence*, a o tom, že do němčiny byla přeložena *Die christliche Existenz*, čili tam ta struktura vypadla. A teď říká, co se v tom pokoušel udělat nebo zdůraznit, že tam prováděl srovnání židovské osobnosti a řecké nebo indické osobnosti a struktury existence židovské, řecké a indické.

A teď vykládá tedy, jak je důležitá ta struktura existence pro křesťanství a že se v té knize pokoušel ukázat na určité změny, které naznačují směr, jakým by se mohla formovat ta nová křesťanská existence. A teď to ukazuje na tom *selfhood*, na tom *I*, co to je já, jaké máme s tím potíže – no to jsme viděli na té analytické tradici, ty se tím zabývají hodně. Co to je tedy to *selfhood* a tak. A ukazuje, že v té tradici evropské, to jest zejména teda křesťanské – poněvadž u těch Řeků to bylo jinak, to je použitá ta filosofie řecká, ale použitá k cíli, který je trochu odlišný – ta křesťanská tradice má jakousi specifickou, že to svébytní vidí v odlišnosti od fyzické existence člověka. Že to neztotožňuje. V tom se blíží hinduistickému pojetí, ovšem hinduistické pojetí to přehání a považuje to svébytní za naprosto nezávislé. Kdežto pro křesťanskou tradici je charakteristické, že charakter toho svébytní se formuje jak jeho aktivitou, tak jeho pasivitami. Kdežto pro ty hinduisty je tohleto nějak setřeno, vlastně pasivity jsou zcela odmítnuty, nic zvnějšku ho nemůže formovat, ale ta aktivita je sama taky podlomena, prostě není vypracována v tom pojetí aktivity, jak je vypracováno v evropské tradici.

A teď tady ukazuje, jaké jsou potíže řeči, že nás zavádí, že je pramenem nedorozumění, ale že přesto – to je v polemice s Wittgensteinem – v tomto případě je lépe, přestože ta řeč je nedostatečná, mluvit než být zticha. Zatímco Wittgenstein říká, když neumíme nic jasně a zřetelně říct, tak radši ať jsme zticha, on říká, že lépe než být zticha je v tomto případě aspoň nepřiměřeně mluvit.

V západní tradici říká, že je to svébytní chápáno jako organizující centrum vědomé zkušenosti. A za vrchol té aktivity organizující je považována psychická aktivita. Takže svébytní je velmi intimně spjato, je chápáno jako intimně spjaté s touto psychickou aktivitou. Z této perspektivy je ta psychická aktivita hlavně viděna jako racionální, rozumová aktivita. A z této perspektivy chutě a emoce a podobně – chutě, nechutě, sympatie, nesympatie, emoce a tak dále – jsou viděny jako cosi nižšího a jsou potlačovány, vytěšňovány a někdy se úplně zkouší je odstranit, zlikvidovat. Naprostá většina nebo velmi mnoho filosofie je psáno právě tímto způsobem. Sókratés rozuměl lidskému bytí, to jest rozuměl sám sobě jako racionální bytosti. Kant ve své etice chápal kategorický imperativ jako zákon rozumu a ten zákon rozumu jako zákon skutečného já, skutečného svébytní.

Hejdánek: A tak dále. A proti tomuhle se ovšem ozvala reakce, která ukazovala, že to tak není, že člověk není racionální zvíře, ale že je především a základně totožný se svými pocity. Popsat svébytnost znamená popsat, jak pociťuje, jak vnímá. To platí o té anglosaské tradici, Hume patří, platí to o teologii Schleiermacherově a do zvláštní, extrémní formy se to přivedlo v romantismu, který na to prožívání a prociťování položil hlavní důraz. Pro křesťanství ovšem je typické nejenom

--- (1982-10-18 O Cobbově studii (1) [LVH376VA]_Kaz b_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Vliv Řecka, i když v Řecku to bylo jinak, ale ten vliv řecký spočíval v tom, že ta racionalita byla tak vysoko vyzdvížena. Protože se nenavazovalo na řecký způsob života a na to, jak se Řekové v životě orientovali, jak žili a jak chápali svůj život, nýbrž se navazovalo na ty filosofie přední. Nikoli na řeckou společnost, nýbrž na vrcholné řecké myšlení.

V tom křesťanství je ještě druhý prvek, že to svébytnost, tu vlastní strukturu svébytnosti, velice odlišuje od jakéhokoli daného aspektu duševního života. To jest nejenom toho života smyslového, vnímání, od emocí a tak dále, ale také od toho racionálního.

To umožnilo, aby se právě v této křesťanské tradici tak rozvinula ta možnost objektivace všech těch aspektů psychického života, od těch racionálních až po ty neracionální.

Tím se otevřela cesta nové svobodě, a tedy také novým dobrům a zlům.

Přitom je velký důraz kladen na lidskou odpovědnost a člověk je považován za odpovědného i za to, co leží za hranicemi možností jakékoli změny z jeho strany. Proto ke křesťanskému životu a k vidění skutečnosti patří také zkušenost radikální hříšnosti a radikální potřeby milosti.

Tento nový typ svébytnosti Kopp nazývá duchem, *spirit*, a novou strukturu existence spirituální, duchovní. Zároveň připomíná, že termín duchovní či spirituální je velmi zavádějící, protože sugeruje jakousi religiózní konotaci, sugeruje, že to duchovní je cosi specificky náboženského. Ale to není pravda.

Duchovní existence je možná právě tak v podobě sekulárního humanismu jako v podobě hluboce náboženských forem křesťanství.

Tohle je ta první část, kde ukazuje na křesťanství, jaké bylo. A teď se dostává k tomu druhému, totiž ke dvěma rysům, v nichž vidí jakousi perspektivu pro to nové křesťanství. To je rozděleno zase na dvě části a v první se mluví o sexualitě, tedy o tělesnosti, přesně řečeno, ale chápané velmi spjatě se sexualitou, a v té druhé o životním prostředí, respektive přírodním prostředí.

Vyostřil to až do té duchovní existence a teď tam říká: duchovní struktura existence je z mnoha důvodů dnes v potížích, ocitá se v potížích. Tyto potíže vznikají zejména proto, že to vidění skutečnosti, s nímž byla duchovní struktura existence spojena, se rozplynulo nebo je otřeseno.

A teď říká jak: v mnoha směrech, několika různými cestami. Jestliže zde není žádný jeden jediný, který se dívá k srdci, pak není žádný tlak k radikálnímu sebepoznání nebo zájmu o nejvlastnější motivy. Jestliže tu není žádný soud, tak upadá význam čistoty a spravedlnosti. Jestliže není žádná milost, pak se láme možnost odvrátit se od toho, že se zabýváme jenom sebou, k bližnímu. Jestliže zde není žádné obcování s Bohem, pak se oddělenost a odloučenost od druhého člověka stává neúnosnou.

Jestliže tedy za těchto okolností nemá duchovní existence sama se rozpadnout a má zůstat zachována, tak potřebujeme nějakou vizi skutečnosti, nějaké vidění skutečnosti, které je v rozhodujících, kritických ohledech paralelní k tradičnímu křesťanskému vidění. Takové vidění je pro nás v dnešní době možné, jestliže jsme připraveni myslet radikálně o světě, v němž žijeme, ale inkluzivně, to jest tak, že sebe chápeme jako bytosti, které jsou v tomto světě. A teď připomíná, že právě *Whiteheadova kosmologie* jde dlouhou cestou tímto směrem a že on sám, Cobb, se pokoušel na jiných místech ukázat její příbuznost a význam pro tento cíl.

To je tak všeobecně, ale jsou ještě jiné důvody, proč ta spirituální existence se rozpadá v posledních staletích a proč po ní zůstává nebo proč je čím dál víc spojená s hlubokou nejistotou, která ji dnešnímu člověku stále více odcizuje.

Zatímco kdysi to křesťanské vidění skutečnosti bylo zažíváno jako osvobodivé a spásné, dnes je pociťováno jako omezující a ochuzující. Tvůrčí energie překročila toto vidění ve výzkumech dimenzí

existence, které spirituální existence, duchovní existence tradičně zanedbávala anebo odsuzovala. Viděno z perspektivy těchto dimenzí, křesťanská existence, dokonce i ta nejlepší nebo po své nejlepší stránce, se jeví jako represivní.

Jedna z těchto dimenzí, které jsou podrobeny represí, je emocionální život, život emocí. A teď tam říká, jak je pro nás těžko pochopitelné, co tehdy vlastně ty pocity a city znamenaly. Lidé vždycky byli plni emocí, mýtická symbolizace nevědomých, neuvědomělých emocí řídila životy primitivních lidí, ale v pomalém a bolestném procesu, v němž vědomí nabývalo kontrolu nad emocemi a zaměřovalo svou pozornost k objektivnímu světu, způsobila, že ty emoce byly chápány jenom jako subjektivní formy pociťování. Bylo to prostě odstraněno jako cosi subjektivního.

Lidé ovšem vždycky znali přemocné vášně, které tu a tam ovládly lidský život, ale všechny tyto vášně byly chápány nebo byly viděny jako cosi cizího a rušivého v pravém lidském životě. *Romantismus* tohleto hodně sproblematizoval, zdůraznil ty emoce, ale vlastně jenom svým způsobem potvrdil ten přístup, protože jeho důraz šel právě na tu subjektivitu.

Teď se jde kousek zpátky do minulosti, ukazuje se, jak ta první výzva, o tom jsme hovořili, před kterou se křesťanská existence musela nějak zodpovědět, byla ta řecká racionální existence. Někteří křesťané zpočátku, poněvadž velice cítili ten rozdíl, se proti ní bránili a chtěli zachovat tu čistotu té vlastní struktury existence, ale jiní, kteří právě rozpoznali velikost té řecké tradice, ji adoptovali a interpretovali křesťanství v těch racionalistických termínech. Nakonec křesťanství bylo schopno asimilovat řeckou filosofii a mocný autonomní rozum, který v ní byl jaksi vybudován nebo který v ní vyrostl, učinit součástí vlastní struktury. V Augustinovi byla tahleto linie dovršena a zajištěna.

Podobně to bylo s vědomím emocionálního života. Někteří křesťané, vnímající nebo kteří byli senzitivní vůči tomu cizímu charakteru, se tomu vysmívali a zavrhovali a jiní, přitahováni tou otevřeností, spontánností a takovou protepleností, se pokoušeli to přeložit a transformovat do křesťanských symbolů a asimilovali v křesťanství. Tyto alternativy jsou v dějinách relativně zřetelné a dobře viditelné na všech stranách. Ale třetí možnost tu je, která trochu unikala pozornosti. Mnozí křesťané, aniž by nějak polevovali v budování křesťanské nebo v udržování křesťanské existence, se pokoušejí ji obohatit životem vědomých pocitů nebo citů, emocí. Úkolem je ukázat, jak nové hodnoty, jichž se dosáhlo identifikací svébytnosti s emocionálním životem, mohou být realizovány a naplněny v transformované duchovní existenci. A tuhleto otázku tedy skončím a zbytek si necháme na příště nebo popříště. Já myslím, že to zatím pro diskusi stačí, když víme přibližně ten směr, kterým to chce...

Jiný hlas: Co naznačuje a nazval jste jako správný ten proces *denaturace*. To znamená, a to je v rozporu s tím, co nám tady hlásá?

Hejdánek: To není v rozporu.

Jiný hlas: Nepamatuješ si prostě za mě, proč jsme se k tomu tenkrát dostali, v jaký souvislosti jsme o tom mluvili?

Hejdánek: To po mně nechťej. To nevím. Ale vzpomínám si, že jsme o tom mluvili.

No, já se na to dívám samozřejmě jinak a vůči tomuhle mám teda značnej odpor. To jistě já se držím, když jsem o tom referoval, ale já to vidím všechno obráceně. Já naopak jsem přesvědčenější, že takovéto sexuální uvolnění, který je charakteristický pro už konec minulého století, ono dříve, a toto století a tak dále, že je něco analogický... to prostě je všeobecný rozklad hodnot, hierarchie hodnot přestala platit a je to prostě zmatek, je to přechodná éra. To nás nemůže mást.

Ta skutečná záležitost je v tom, že lidská sexualita není nic přírodního. Nedají se tomu žádné normy přírodní přiřazovat. Člověk i v této sféře se chová jako nepřírozené zvíře, jak říkal *Vercors*, a v podstatě už archaičtí lidé v těch archaických společnostech sexualita byla sledována nebo byla kultivována velice obezřetně. Všechny i takovéto věci, který s tím souvisely, třeba rodinné vztahy a tak dále, byly velice pregnantně vypracovány, o tom se nám nezdá, jak byly vypracovány třeba názvy všech způsobů, všech druhů přibuzenství a tak dále. Tohleto bylo středem zájmu čistě proto, poněvadž bylo úplně od samého začátku jasné, že to je jedna z nejdůležitějších sfér, který musejí být kultivovány.

Jiný hlas: A jako první sféra to asi byla?

Hejdánek: Nevím, jestli možná, že jo, možná, že jedna z prvních, jedna ze základních složek lidského života, který musely být kultivovány. Tak to je jedna věc nepochybná. Jestli to někdy upadá jako zrovna teď nebo na konci Říma nebo něco takového, to nemůže nic proti tomu znamenat. To je jenom prostě jakési dočasný úpadek, ale fakt je, že lidské znamená nepřírozené, že tam zasahují určitý mimopřírodní kritéria. To je jedna věc.

A právě mně se zdá, že tohle je důležitý model, na kterém je možno vidět, co se musí s každou přirozeností a přírodou dělat. Jestliže máme dneska potíže s přírodním prostředím, tak to je proto, že jsme nekultivovali svůj vztah k němu, a tedy si musíme uvědomit, že ho musíme kultivovat. Prostě podobně jako musíme vzít odpovědnost za svůj sexuální život, tak musíme vzít odpovědnost za svůj život v životním prostředí. To není možný dělat jenom na základě emocí nebo chutí, antipatií, sympatií a tak dále a vykašlat se na široké kontexty. To musí být zapojený do lidského života. A stejně tak jako ta sexualita musí být zapojená, tak musí být zapojený i ten agresivní pud, který člověka vede k tomu, že si podmaňuje svět. Prostě musí vzít odpovědnost. Když si ho podmaňuje, tak za něj musí vzít odpovědnost. A musí tedy s tou přírodou jednat takovým způsobem, protože teď příroda je ta slabší, příroda přinejmenším živá teď je vydaná všanc člověku, takže člověk musí vzít odpovědnost za to a teď ji chránit. V podstatě kultura spočívá v tomhle, že člověk čím dál víc musí brát odpovědnost za ty části přírody, který si podmanil. Sexualita to po mém soudu je velmi dobrý model, ukázka, jak to musí dělat taky s tou přírodou kolem sebe.

Teď tady musím ukazovat, že to křesťanství... No jistě, teď je otázka, je to skutečně autentický křesťanský, ten takový ten to puritánství nebo to kalvínský puritánství například? Je to skutečně... je to křesťanský tohle? Nebo vždyť přece víme, že jsou křesťanský deviace právě opačný taky. Ty nevím, jak husiti prostě likvidovali strašně ty adamity a tak dál. To je otázka, co budeme považovat za autentické křesťanství. Pravda je teda, že v Ježíšovi je jakási taková asketický prvek. Teď je otázka, jestli je to skutečně Ježíš, jestli to není tam dodatečně. Fakt je, že tam jsou některý příběhy, který tomu vůbec nenasvědčují. Ježíš se dovedl strašlivě nakrknout, když se v nádvoří chrámovým prodávaly ty holubice a jehňata a nevím co všechno, když se tam čenžovaly ty peníze římský za ty chrámový, aby se za ty chrámový pak koupily ty obětní zvířata a tak dál, všechno tenhle ten provoz. To se strašně namíchl a řádl tam jak tajfun. Když mu přivedli tu ženu popadenou v cizoložství, tak tam si kreslil něco do písku a jenom prohlásil: „Kdo je bez viny, ať první hodí kamenem,“ a než se rozešli, tak on ji vůbec nevyslechl a nezahamboval a jenom říkal: „Jdi a nehřeš víc.“ Nápadně střízlivý na křesťana. Takže čertví, jestli to patří ke křesťanství nebo nepatří. To je jiná záležitost, ale fakt je, že taková ta výstřední puritánství, nebo jak by se to řeklo, se mi zdá, že jsou křesťanství cizí. Mně bohužel vlastní, protože jsem v tom vyrůstal, a já sám mám vůči tomu odpor a koukám se pokud možno od toho oprošťovat, ale sedí to ve mně, to je něco, čeho se člověk asi doživotně nezbaví, ale nemám dojem, že by to patřilo ke křesťanství, vůbec ne. To je takové spíš zatížení.

No, ale to je jedna věc, svým způsobem je to posedlost jenom jiným směrem. Prostě příliš velký důraz se na to dává, v tom smyslu je to puritánství stejně deviované jako ta uvolněnost. Ale je jasná věc, že volná láska a takové to osvobození lásky, jak se tomu říká, je úpadek. Ten úpadek je to proto, že to nedovoluje vybudování pravých lidských vztahů, že to zpovrchňuje kontakt mezi lidmi. Všechno, co způsobuje tohle, tak je úpadkové. Prostě už to, že lidé nepočítají, když se berou, že to je na celý život, je určité pronikavé ochuzení. Poněvadž prostě to, že v životě jsou věci, které se dělají jenom jednou, že na tom strašně celoživotně záleží, že se to nemůže na zkoušku, nýbrž prostě buďto člověk udělá, nebo neudělá, to je přece životně rozhodující. To přece platí jako hluboký životní zážitek každého člověka.

Jestliže někdo nemá dojem, že v něčem – já netvrdím, že nutně to musí být s tímhle spojené, pak bych chtěl ukázat na něco jiného, kde se to dá – ale to, že člověk je bytost omezená, smrtelná, že žije určitý počet let a že se nemůže vrátit a opravovat něco, a když něco dělá, tak u toho má být celým srdcem, a že tedy když se mu to nepovede nebo když se něco zhatí, když někdo umře třeba, když se s někým rozejde, že to je hluboký životní zásah, který nějak musí učinit součástí svého života a ne se k tomu stavět, jako že

to vymaže. To je hluboce lidské. A jakmile lidé přestanou mít k tomu ten vztah, jako že to je důležité a že to je jedinečná záležitost a že to je opravdová rána. Já si vzpomínám, když Honza Čapek jednou, nikdo z nás netušil nic, a on měl nejstaršího syna, kterému bylo asi tři a půl nebo čtyři roky, a dostal anemii a bylo už jasné, že tedy zemře v krátké době. Nikdo to nevěděl a Honza zavedl takovou diskusi, jak se člověk má v takových případech – a teď to řekl jako že to je čistě *pastorální teologie*, a teď se mnou o tom mluvil, já nevěděl, o co jde vlastně, tu realitu jsem neznal. A pak jsem si to dodatečně uvědomil, že vlastně chtěl ode mě slyšet zřejmě něco, aniž mi vylíčil situaci, něco, co by mu v té chvíli něco řeklo.

Představte si takový vztah rodičů: dítě se narodí, no tak budeme mít jiné, nebo máme čtyři, no tak jedna holka když se ztratí, tak ještě máme tři kdyby náhodou. Takovýhle vztah, to je cosi znelidšťujícího. A podobně znelidšťující je takový ten přechodný vztah k partnerovi. O tohle mi jde. Ne puritánství, to je deviace, to je nepochybné. Ale to, že svůj život vlastně tihle lidé, kteří mají takový ten zpovrchnělý vztah k tomu, sami sebe neberou dost vážně, že ten vztah mezi nimi se nemůže rozvinout dost, že zůstává takový deprivovaný vlastně. Ti lidé jsou připraveni o to skutečně si s někým být tak nějak celoživotně blízko, což je něco jiného než si rozumět s někým u piva.

Tohle já myslím, že patří k té kultivaci. Na tom se měří, jestli je něco výš nebo níž, jestli je to nějaké vylepšení, jestli je to skutečné osvobození, a nebo naopak zotročení. Jaké pak vysvobození, osvobození člověka od hudby tím, že mu nic neřeknete o hudbě a on pak necítí společenskou povinnost chodit na koncerty. Je tohle osvobození? To je zprimitivnění života. Skutečně život náročnější, život kvalitnější je život, který si dává vyšší laťku, že je to určitým způsobem náročné, že to není samozřejmé, že to znamená jisté oběti a tak dál. To je totéž, když se chci věnovat nějaké vědě, no tak to znamená, že pak musím celou řadu věcí vynechat. To nejde. Když chci něčeho dosáhnout, musím zas něco jiného obětovat. Přece není osvobození, že neobětují nic a tím pádem nedosáhnou taky ničeho. Ta kultivace, určitá strukturovanost života, odmítnutí těch primitivních věcí, odmítnutí považovat primitivní za svobodné, to je jediná cesta ke zkvalitnění života.

Jiný hlas: Takže ty chceš vlastně říct, že ten gól je v tomhle smyslu, že na tohleto, co on považoval za to stěžejní, by stačila reformace.

Jiný hlas: a docela jako malá.

Hejdánek: To by nestačila, protože žádná reformace ti tohleto v křesťanství neumožní. Protože můžeš jít kamkoli zpátky, tak nikde nenajdeš, že by křesťanství znamenalo zprimitivnění života.

Jiný hlas: Ne, já se domnívám v tom, že právě v tomhle zřejmě on vidí, proto položil důraz na novou sexualitu, že zřejmě tak, jak v Americe vyrostl v nějakém sboru, tak ho tam buzerovali nějakí puritáni.

Hejdánek: Nepochybně. To je z toho jasné.

Jiný hlas: Čili z toho on se obrátil, z toho on najednou udělal stěžejní problém v novém vidění sexuality, a ve skutečnosti by na to stačilo jenom prostě ty puritány tak trochu spacifickovat. Tam je taky ten erotismus, že jo. A mně by zajímalo teď víc, jak on to vidí, jak teda nějakým způsobem se tam objevují ty dvě oblasti, ta sexualita a pak ten vztah k přírodnímu prostředí, to tam vidím jako těsně spjaté, vlastně k přírodě, k *primitivismu* určitému.

Hejdánek: To ne, to ne. Já mám dojem, že teď jsem v té kritice nebo v té, že jsem to trochu přehnal, že tohleto on nemá na mysli nějaký *primitivismus*. To já jsem spíš se pokoušel tak nějak si zpřítomnit tu tehdejší diskusi, já nevím, jestli jsem se trefil, už si to nepamatuji přesně.

Jo? No tak jo, to je fajn. Já jsem měl dojem, ale já už si to dobře nepamatuji, takže nevím, jestli jsem se trefil, jsem rád tedy, že potvrzuješ, že jo.

On to tady přece jenom má trošku jinak a nicméně mně se zdá, že ta okolnost, že on tu *restrukturaci*, ne reformaci, ale *restrukturaci* nebo prostě tu proměnu křesťanství, to nové křesťanství chce ukázat hlavně ve dvou směrech a v obou směrech jde o vztah k přírodě a přirozenosti. Že mně připadá, že to je vedle.

Jiný hlas: Já nevím proč. Jak si to představuje?

Hejdánek: On to tady takhle vykládá, že fakt je, že to je důležité. Pravda je, že řečeno *sociologicky*, teda, to jest takovým neteologickým způsobem, určité normy chování se rozkládají. Moderní společnost je po

stránce hodnotového hodnocení a po stránce takových těch kritérií chování a tak dál společnost dezintegrovaná, rozložená, už jenom zbytky nějakých tradic, roztrhané, žádný skutečný životní styl. To opravdu, tohle je pravda. A platí to zvlášť třeba o oblasti sexuality, manželství, lásky a tak dále. Tam je to tak jako naprosto zjevné, že něco není v pořádku, že to je a tak dále.

Zároveň obrovská krize teď, která ovšem se projevuje už strašně dlouho a lidé ji vzali na vědomí, protože jsou z toho ekonomické důsledky hlavně. Tam teprve, když to šlo na prachy, tak si toho začali všimnout, že tedy ničíme tu přírodu, bez které nemůžeme žít. Že vlastně přes tu přírodu ničíme sebe samé. Že tady je něco v šíleném nepořádku, že se tady likvidují pralesy v Africe a v Jižní Americe, že kolem roku 2000 nebo 2100 prostě nevíme, kdo bude obstarávat kyslík na zeměkouli, poněvadž ty lesy budou zlikvidovány, jestli to půjde takhle dál a tak dále. Všecky tyhle věci.

Tak to jsou dvě věci, ve kterých nepochybně má pravdu, ale proč to tak spojuje s budoucností křesťanství jako eminentně rozhodující? To mně není dost jasné. To opravdu z toho nevyplývá, já jsem to nepochopil. Jiný hlas: Mám taky pocit, že on vychází z tohohle, že někde už v těch začátcích byl kladen právě tenhle důraz, který jsi sám jmenoval, že Ježíš sledoval určitý... nemusí to být rovnou *asketismus*, určitý třeba druh *asketismu*, a že nebere vlastně s tím přírodním prostředím vůbec nějak... jako kulisu lidského života a tak dále.

Hejdánek: No a to je moje domněnka, že to je kus viny křesťanství, to je nepochybné. Ale mně nepochopitelné je, že nějaké to nové křesťanství chce budovat právě odtud. To je dost překvapivé. To si myslím, že opravdu snad může udělat jenom Američan.

Jiný hlas: Budovat právě odtud, a že by se to mělo stát součástí.

Hejdánek: To jo, to jistě, on to na tom postavil. Jenomže on to na tom postavil. Podívejte, tady jsem chtěl odcitovat jednu větu, ke které jsem ještě nepřišel. Tady říká, že kapacita, schopnost se konfrontovat a absorbovat pozitivní hodnoty emocionální a tělesné existence je vrcholným testem pro možnost nového křesťanství. Vrcholným testem. Střetnout se a absorbovat pozitivní hodnoty emocionální a tělesné existence. To je tedy velmi silně řečeno.

Jiný hlas: Jestli to není jako výzva k sebevraždě. Člověk už dneska nemá právo na sebevraždu, protože ten život si sám nedal. Proto si myslím, že to je výzva k sebevraždě. Ne vrah, ale sebevrah. To znamená...

Hejdánek: No jenže o tom, nehmat se do sebevraždy, to je sice možný tím začít jako takový minimální předpoklad, ovšem není možné z toho udělat program. Program se může udělat, když se neženeme do sebevraždy a budeme žít, tak co s tím životem? To tam musí být program. A tohleto je taková jenom spíš brzdička, abychom neudělali nějakou kravinu, která by to všechno smetla. To není žádný program, to je jenom takové memento nebo něco takového. Na tom zakládat nové křesťanství – pozor, musíme dát bacha, abychom se nevyhodili do povětří. To je tedy opravdu slabounké.

Jiný hlas: Tady jsem nerozuměl nějak dobře, jsem to nějak nechytíl. Ta pasáž o tom, jak ta skutečnost, že jsme v tom omylu, skutečnost zůstávala nezměněná. Zatímco je pravda, že realita se mění. Realita sama se mění. A je tam teďka ten příklad o těch barvách.

Hejdánek: Počkej, to je spíš, on tady říká, to vyjádření nebo výraz, ten *expression*, ten výraz, to slovo nebo ten termín vidění skutečnosti. Důraz na vidění skutečnosti, že sugeruje, jako kdyby ta realita sama zůstala tatáž, nezměněná, a jenom v různých kulturách by se různě na ni dívali. On říká, to není pravda, ten způsob, jak se na ni dívají, je taky kus reality. Což je pravda.

--- (1982-10-18 O Cobbově studii (2) [LVH377VA]_Kaz a_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Nicméně se pak domnívá, že existuje něco, co se nemění, a to jsou nějaké přirozené emoce nebo něco takového.

Hejdánek: No tak to nevím. To tam neříká, že se nemění. Ale jsou. Sice se mění, ale jsou. Tak jsou změněny, není na nich nic přirozeného. No, to je ono. To je ono. A jsou, nakonec i ty emoce jsou možná nějakým způsobem právě křesťanskou tradicí třeba.

No tak on říká, že jsou vytěšňovány, což je do jisté míry pravda. Ale pravda je, že jsou určité emoce. Křesťanství například se stalo náboženstvím. To jest určité religiózní prvky byly pojaty do toho

křesťanství, které tam původně nebyly.

Zejména po pádu Říma, když se křesťanství začalo šířit po Evropě mezi pohany, tak přijalo celou řadu pohanských prvků, které takřikajíc spolklo. No, to má dvojí aspekt. Jednak, že to byl vlastně úpadek křesťanství, poněvadž ta pravá linie židovského a křesťanského způsobu života, způsobu orientace ve skutečnosti a tak dále, je spíš protináboženská. Čili tohleto bylo proti té tradici.

Ale na druhé straně je zároveň pravda, že ty pohanské prvky byly neobyčejně silné, nábožensky, že s tím byla strašlivá práce a že ta religiozita, která tam byla tak ještě silná, byla tímhle způsobem kanalizována. To platí pro celou řadu jiných věcí. Například to, že sexualita je určitým způsobem podrobena nějakým normám, znamená taky určitou kanalizaci něčeho, co by samo o sobě mohlo být rušivé až nebezpečné. Tahleto myšlenka se objevuje velmi často a někdy až v takových křečovitých podobách, ale něco na tom je. Tedy jsou určité, třeba to, že křesťanství do sebe pojalo hodně gnostických prvků, to není jenom v nějaké slabosti křesťanství, že tomu podlehl, nýbrž taky, že to podrobilo určité normě, určitému řádu svému a tím to kanalizovalo. Tím regulovalo ten tok tak, že přestal ohrožovat. Tohle je třeba v tom vidět. Takže svým způsobem kultivace znamená určitou neutralizaci toho, co není viděno jako pozitivní.

Naopak, když je něco viděno jako pozitivní, tak kultivace znamená, že se to naopak propaguje, že se to vytříbí, dostává to ještě zvláštní nějaké náležitosti a je to vypěstováno do větší dokonalosti.

A otázka teď je teda, jak se k tomuhle vztáhnout. Je mi líto, jsou tam určité prvky v tom Cobbovi, které bych já, samozřejmě je to trochu neregulární, že na základě toho já jsem od něj četl jenom jakousi interpretaci Heideggera, teologickou interpretaci Heideggera, to v tom šlo v té nové řadě teologické, co vydávali pak, překládali si to teda ve Švýcarsku. První v německé verzi jsem to četl před lety a pak teď čtu tohle a mám tam nějaké knížky a tak se ještě do toho podívám. Možná, že mu nejsem docela práv, že jsem mu nepoprávu.

Ale já bych to, jak jsem to četl, tak jsem měl takovou strašnou chuť to demaskovat, že za tím je takové dost cynické pojetí, tak teď ty meze růstu ekonomického způsobem, že my teď nebudeme moct tolik podnikat věcí. To znamená, my teď nepotřebujeme tu sublimaci tolik. My nepotřebujeme, aby lidé se odříkali sexuálních radovánek, aby víc pracovali. Naopak my teď potřebujeme, aby je něco odvedlo od nějakých přílišných aktivit. No a tak je dobré teda osvobodit sex, ať mají víc volna, mají víc prostředků, tak ať se zabaví a nebudou tady vymýšlet nějaké atomové, a ne jenom atomové zbraně, to je příliš, ale nebudou prostě příliš podnikat a pořád v nějaké možnosti někam něco spouštět a zmoudřovat a takovéhle hovadiny.

Zní mi to velmi teda tak jako nepříznivě. Takhle jsem měl takovou velkou chuť to demaskovat.

Jiný hlas: Mně to taky připadalo takové, jako že chce vyjít vstříc takovým nějakým těm mladým Američanům, kteří právě v těch letech bodech třeba jsou. Ale to je v podstatě ten teologický obsah, co se týče téhle metody té procesuální teologie, to je ono, co tam je.

Hejdánek: No, tak to je z Whiteheada. Ta jeho knížka hlavní je *Process and Reality*. Její akcent je analogicky k Heideggerovu *Sein und Zeit*, který ukazuje, že bytí a časovost, časování, spolu úzce souvisí, že bytí není nečasové. Tak podobně Whitehead zase říká, že skutečnost, *reality*, je v procesu a nikoliv v substanci, v tom, co stojí pod. Čili procesuální.

No a teď v rámci téhle koncepce on tam na konci má kapitolu o procesuálním konceptu Boha. Jak v tomhle procesuálním světě jaké místo má Bůh? Tradičně byl Bůh chápán jako nehybné bytí, aspoň v jedné velké tradici tomistické především, ale bylo toho víc. No a teď, když ten svět je procesuální, tak co Bůh? Je Bůh taky procesuální, nebo a tak dál? Tyhle ty otázky tam řeší nakonec a má tam různé úvahy o tom. A tím pádem teda prostě ten termín procesuální dostal tenhle ten charakter aplikovaný na Boha, a ta procesuální teologie na to navazuje. Čili oni chtějí teologii vybudovat na konceptu, který se definitivně rozloučil s pojetím Boha jako nehybného jsoucna. To je asi takhle nějak.

Jiný hlas: Tady mě napadl ten Levinas, když mluvil proti absolutní nebo totalitě já a toho kolem tebe. A vy mu tady upíráte to, že ta přirozenost nebo přirozenost moje a přirozené okolí, prostě to kolem mě, má tam druhého člověka.

Hejdánek: No tak on to sám nezdůrazňuje, ale říká, že to k tomu křesťanství od samého počátku patřilo a nijak to nepopírá. To je to pozitivní, co tady zůstává zachováno, že křesťanství zdůrazňuje jednak tu *personalitu*, osobitost, a tu *interpersonalitu*, to jest vztahy mezi osobami. Jako křesťanství. Teď on říká, z čeho se má vyjít pro to nové křesťanství, ale v tom už, z čeho se má vyjít, to nemá. Ne, ale to tam je, to tam ponechává. On jenom říká, že když se to k tomu starému, k tomu on vyúsťuje pak do té spirituální existence, kdy jaksi všechno tělesné a takové ty duševní hnutí, vášně, emoce a tak dále jsou, když ne vytěšňovány, tak aspoň teda *subordinovány*. A proti tomuhle teda v tom novém je potřeba *emancipace* přirozenosti v nás a přírody kolem.

Čili že by tam nějak nechal být jako cosi starého ty vztahy mezi lidmi, to ne. Jenom on tam ukazuje, že když ten Bůh vlastně už dneska pro lidi není živý, když prostě padl, a když není tady ten jeden, který mluví k srdci nebo vidí k srdci a tak dále, a pak ten vztah k němu, tak že vlastně ta osamocenost, *eventuální* osamocenost člověka, je nevydržitelná, se nedá vydržet. Už tohle naznačuje, že to je *eventuální*. Člověk je normálně kolektivní zvíře. Ale když náhodou se octne osamocen, tak by to nemohl vydržet. Kdysi mu pomohlo v té situaci, že byl schopen komunikovat s Bohem, ale dneska pro něj Bůh neexistuje, takže prostě je ztracen a ten život neunes. Což znamená, že teda předpokládá, že samozřejmě ty kolektivní vztahy tady nějaké jsou. Jenomže je otázka, jak ty kolektivní... to tam on neřeší, ale je to celkem jistě otevřené, v té knížce to jistě taky bude. Kolektivní zvíře si nevybudoje nikdy *personalitu*, nestane se osobností.

To je otázka, jestli vůbec je možno vybudovat si lidskou osobnost bez toho protějšku. Zatím to tak vždycky bylo. Žádné náboženství, žádná kultura, žádná civilizace si nevybudovala tak vysokou strukturu osobnosti jako ta křesťanská evropská. Není to díky tomu, že si vypěstovala tak specifickou a kvalitní komunikaci s Bohem, v modlitbě třeba a tak dále? Je možná osobnost, skutečně hluboká osobnost bez tohohle? A když to všechno padlo, tak stačí jenom ty kolektivní vztahy? Stačí jenom ty *interpersonální* kontakty? To je ten problém.

Mimochodem říká se taky, že junguáni a freudisti, že vztah k Bohu je v podstatě vztah k otci. *Sublimovaný* vztah k otci. Kdyby neexistovala rodina nebo kdyby se třeba lidi rozmnožovali třeba jako želvy, což je absurdní předpoklad, ale jako model té myšlenky to slouží, tak by se nemohlo vyvinout to pojetí Boha, protože želvy neznají rodiče. Prostě se vyklubají v tom písku a pro ně božstvo by bylo to moře, ke kterému spěchají, když opustí vajíčko. To je vše, k čemu je puze. Když to dítě má ten prvotní vztah k matce, ale ta matka je něco příliš blízkého, a ten otec tam hraje takovou jako zvláštní roli jakéhosi garanta v pozadí. A že tohle to prostě člověk když pak dospěje, tak že z dětství se mu vrací ta potřeba mít nějakého toho garanta v pozadí. Když se mu stane nějaký malér, tak aby teda mohl přijít a požádat otce, aby mu s tím malérem pomohl. Ač matka mu sice ho ukonejší nějak, odpustí a tak dál, ale otec zařídí, aby se ten malér nějak... Tahleta základní potřeba, která se vyvíjí už od útlého dětství, ten otec prostě to zařizuje. No a samozřejmě, kde ten otec nezařizuje, tak ty vztahy k Bohu jsou asi otřeseny. To jsou ty výklady takové všelijaké, které to...

No, ale teď jsem se taky zakecal, o čem jsme to původně... jo. Šlo o to, že podle něj by to znamenalo růst *personality*, kdyby ještě integroval to, co se dosud vytěšňovalo, to znamená ty emoce. Aby se staly vědomými. On tam mluví o osvobození, o tom, že dává těm emocím a tělesným pocitům, že dává, co je jejich. Že je řada křesťanů hrozně suchopárná, proti tomuhle zasuchopárnění života to asi opravdu je zkvalitnění, když se toho tam víc vzejde nějak. Jsou tam smysl pro umění, smysl pro krásu. V filosofii a v křesťanství je to problém. Už v židovství to byl problém. Třeba taková zvláštní averze nebo taková opatrnost přinejmenším vůči obrazu, že se povoluje jenom ornament, ale nesmí se zobrazit žádná skutečnost. To je taková zvláštní věc. Ten důvod původní byl asi jiný, ale výsledek byl ten, že pravověrní židé celou oblast výtvarného umění vyřadili z možností svých zážitků, svého života, své tvořivosti a tak dále. To je taková kuriózní věc.

Jiný hlas: Prosím? [nesrozumitelné]

Hejdánek: Jistě, jistě, i ty zpěvy jsou pozoruhodné. Ale pravda je, že je to ochuzení. Je třeba se teď tázat,

co vlastně tím bylo míněno a jestli náhodou to není potřeba nějak reformovat. Tedy mít na mysli, že ten rozhodující důvod byl nezbožšťovat. Bylo nebezpečí v té kulturní atmosféře, že cokoli se zobrazí, tak se stane předmětem kultu. Na to dneska už se neplatí. Má se taková norma protahovat do dneška? To je jenom příklad toho, jak do jisté míry může být oprávněná eventuální revize některých kritérií, norem, hierarchie hodnot a tak dále.

Je to zvláštní, že tam ten zákaz dělat si obrázky, rytiny, byl chápán tak doslovně a až primitivně. A naproti tomu, že se nesmělo vyslovovat jméno Boží, to nemělo špatné důsledky pro literaturu. To je zvláštní, čím to? Vlastně se taky nesmělo něco říkat, a proč to nebylo rozšířeno, zobecněno, proč nebyl zákaz...

Koneckonců ty desky zákona byly taky zbožštěny, taky to byla posvátná truhla a v ní posvátné desky, a svitky byly posvátné. Je potřeba všechno to probrat a znova nějak postavit. Je tomu samozřejmě třeba víc porozumět, o co vlastně šlo. A když porozumím o co šlo, tak můžeme nahlédnout, jaký to má dobrý smysl a zároveň vidíme, že některé důsledky byly v důsledku nepochopení. Vzalo se to jenom tak doslova. *Tóra* byla velmi často vykládána tak verbálně, bez nejmenšího pochopení, o co vlastně jde. Jenom, že je to tam zakázané, tak se to rozpracovalo pro různé případy, kdy ano, kdy ne a tak dále, kdy začíná sobota, kdy končí sobota, co je možno dokdy dělat, takové věci. Přičemž tam v té sobotě šlo úplně o něco jiného. Takže to má smysl dělat nějaké revize i v takových věcech, které jsou vzdáleny. A tedy tím spíš v tom, co hýbe současností.

Jiný hlas: V tom nejlepším. Vy jste říkal ze začátku o filosofii. On říkal, že vyloží to staré křesťanství v tom nejlepším. A i v tom nejlepším podle něj umírá a umře.

Hejdánek: Ano.

Jiný hlas: Já si myslím, že on mluvil v té souvislosti právě o určitých bezbožných základech. Nemyslím si to úplně, ale zdá se, že to mělo určitou dvojznačnost a ta se nakonec odrazila v tom, že v evropské tradici vyrostlo takové široce strukturované pojetí *personality*. Tak i ten další důsledek je, že zase v této evropské tradici, která má takové vrcholy, vyrostly takové negativní jevy. Tady někde je asi jakási chyba, která vede k určitým vadám v tom základu. Přesto, i když k tomu vede, tak vede i k těm negativním důsledkům. Vzhledem k tomu, že svět je v takovém rozkladu, tak i to bohaté musí intuitivně jít z toho důvodu, že potom převažuje to negativní. Tak najít někde cestu k tomu, aby ta bohatost byla zachována v tom smyslu... Já se domnívám, protože jsem se o tom s vámi bavila i na té rovině, o čem on tam mluvil, ale nedomnívám se jednu věc. Zaprvé mluvil mezi těmi alternativními tendencemi o přírodní myslí a to je dosti možné, že měl na mysli nějaký primitivní návrat k přírodě. Když si vzpomenu na ten erotismus, tak taky ne. To znamená, že to, co je v tom bohaté, tak v tom by oslovilo to základní. A že taková košatost se možná bude muset do určité míry omezit. Když vidíme, že ty přírodní národy, nebo tací primitivové, tak tam je dosti velký rozdíl proti evropské tradici. Jestli je důležité být *personalitou*, která všechno ví, která má obrovský přehled. Jestli je to nějak životně nosné v tom smyslu, když nakonec, jak to tam on také řekl, do království nebeského vždycky vejdou ty malí, ty děti, které žijou srdcem. Takže asi ta inteligence nebo ta vysoce vyzrálá *personalita* v určité míře asi není nejvhodnější. To je možná ta myšlenka, kterou on tam nechal prosáknout.

Hejdánek: Já v tom vidím, já bych to dost tvrdě odmítl. Já v tom vidím argument toho typu, jako že když se lidi naučili hovořit, tak to umožnilo říkat pravdu, ale zároveň to umožnilo lhát. A tak raději přestaneme mluvit, aby se ta lež nemohla [nesrozumitelné]. Nebo když jsme začali používat nástrojů, nějakých klacků a později šípů s pazourkou a pak s kovovými hroty, tak sice bylo možno zabíjet zvěř, ale taky zabíjet se mezi sebou. A docházelo k... tak aby k ničemu takovému nedocházelo, tak se vrátíme k trhání banánů, k tomu životu opic? Jakmile se začne něco pořádného dělat, tak vždycky automaticky s tím je spojeno nebezpečí nějakého scestí, nějakého zvratu. Jakékoli umění je vymyšleno a začne se prosazovat, v tu ránu tady je jakási antiumění, nějaký kýč, který to začne napodobovat v té líbivosti, ale to podstatné vynechá. Vždycky je to tak. Všude tam, kde se ocitne, říká Bloch, kde se ocitne Kristus, je vždycky tady Antikrist. Vždycky je tady jakási taková antikristovská nebo antikristovská napodobenina, která předstírá, že je to ono, a v podstatě je opakem. Je to vždycky tak. Ta pravda nám umožňuje odhalovat lež. Lež sice může

zaplavovat pravdu a znejasňovat ji, ale lež si nepomůže tím, že říká lži o pravdě. Kdežto pravda, když řekne pravdu o lži, tak se stává vítězem. A takhle je to prostě. To pravé umění vždycky má šanci proti paumění. Pravá aktivita vždycky má šanci. Dá to práci, musejí tady být lidé, kteří jsou schopni to rozeznávat, kvalifikovaní a tak dále. Paumění se vždycky opírá o neznalce, o lidi, kteří nejsou dost vzdělaní nebo připravení, kultivovaní. Ale buď se to všechno smaže a jdeme zpátky na stromy, nebo to znamená stále kultivovat, vzdělávat, učit lidi rozlišovat. To jsou tyhle dvě možné cesty. A za těchto okolností pochybovat o tom, jestli je důležité... prostě my ty inteligentní lidi potřebujeme, protože nás jsou schopni jedině oni něco naučit. Já jsem použil termínu, který jste použil vy. Není rozhodující ta inteligence. S inteligencí se ledacos dá dělat špatně, ale bez inteligence to jde k čertu.

Jiný hlas: Já jsem spíš myslel, že tam jde o určitou harmonii, aby nebyla třeba duše na úkor těla, tak by to bylo vyrovnané, duše i tělo a ty hierarchie prostě srovnat do stejné, do stejné...

Hejdánek: Dobře, ale to není nic tak nového, to je vlastně řecký ideál, ta vyrovnanost, ta *kalokagathia*. To je prostě být dobrý v závodech a v zápase a v jízdě na koni a zároveň v literatuře a tak dále.

Jiný hlas: Ale on tam už třeba v případě toho nového, když se do toho nového vždycky zahrnuje to staré, v tom spočívá ta novost. Že v tom novém je to zdůrazněné oproti té deformaci, ke které došlo třeba v církvi, o tom mluvil...

Hejdánek: Mě teď napadlo, že jste tam vzpomněl těch Ježíšových připomínek, jako „nebudete-li jako nemluvnata“ a blahoslavení „chudí eventuálně duchem“, což je už spiritualizace. Otázka je, jestli to řekl, poněvadž na některých místech je to jenom chudí, na druhých chudí duchem. A na tom si zvláště křesťané dali záležet, že svým způsobem k té deviaci došlo různými směry. Nejenom že bylo vytěšněno tělo, ale vytěšňovala se i ta inteligence. Všichni ti velcí myslitelé křesťanští to měli velice nesnadné a měli strašné potíže s těmi barbarskými křesťany, kteří si libovali v *credo quia absurdum* a v těchto absurdnostech.

Nejenom že bylo v opovržení všechno tělesné, ale bylo v opovržení taky všechno duševní. Podívejte se na Jednotu bratrskou, jaký zápas tam Blahoslav musel svést proti *misomusům*. A to není jenom případ Jednoty, to vidíme dneska. Když jsem topil ve Vysočanech, tak tam mezi těmi zedníky přišel kluk, který s sebou v tašce pořád tahal bibli a v každé volné chvíli zalezl za komín a tam si ji četl. Byl to člen jedné z těch církví, luterské, velký nadšenec a všesky tam přesvědčoval na křesťanství. Posléze přišel přesvědčovat i mě. Říkal mi citáty a já mu říkal zase jiné citáty a celé jsem mu to převracel naruby, poněvadž on byl takový primitivní verbalista. Všechno jsem mu to zpochybňoval a on skončil tím, že rozum je od zlého. To dneska slyšíte pořád.

Já jsem odmalička, když jsem chodil na Vinohrady do dorostu, slýchal, že ze mě nic pořádného nebude, že strašně dám na rozum. Můj velmi inteligentní farář mi za konfirmační text vybral „na rozumnost svou nespolehej“. Křesťanství je toho plné. Proč se má budoucí křesťanství stavět na tom, že osvobodí tělo a sex a přírodu kolem nás, a proč se nemá stavět na tom, že osvobodí ten rozum? Proč křesťané, když jsou v nesnázích, pořád citují, že jiná jsou myšlení Hospodinova než myšlení lidská? To je celá řada dalších věcí, co křesťanství ve své historii vytěsnilo a nevím, proč zrovna to nejdůležitější by mělo být tohleto.

Jiný hlas: Ale tady je právě asi ta vzpoura té inteligence. Mně je úplně evidentní, proč Ježíš si zvolil, nebo v uvozovkách jmenoval ta kázání třeba i těch chudých duchem. Vždycky to mířilo proti někomu. Tady přece byli ti zákoníci a farizeové, kteří měli bibli našprtanou hore dolem, ale neměli v sobě čistotu toho ducha bible. A tam byl ten kontrast zdůrazněn proto, že tihle sice jsou hloupí, vůbec nic nemají, ale jako přirozenost mají něco, co je dělá v podstatě většími než... Takže si myslím, že to vůbec není proti inteligenci nebo rozumu z hlediska Ježíšova postoje, který v té době byl. Tam vůbec tato protiintelektuální, protirozumná tendence naprosto není. To je jenom z důvodu špatného pochopení toho, co vlastně Ježíš nesl. Nakonec už to je asi i v tom, že je možné číst evangelium a v něm samém si protiřečit. Kdo tam jsou takoví...

Hejdánek: No jistě. Ježíš sám nikde nedoporučoval blbost. Naopak doporučoval: buďte chytrí jako hadi, že? A buďte sprostní jako holubice, ale chytrí jako hadi. No jistě. To je, myslím... a že doporučoval ty děti,

no tak děti jsou pěkní dravci, že jo a tak dál. To není proto, že by děti byly ideál lidství, to v žádném případě. Děti mají tak svinské nápady, že je darmo mluvit, člověk se až diví, kde se jim to bere v palici. Tam jde spíš o to, že přesto přese všechno, že to jsou potvory stejně takové jako my, tak mají něco navíc, totiž takovou v podstatě důvěru v toho staršího člověka, zejména v toho, kterému důvěřují – v matku, v otce nebo v nějaké blízké lidi. Jsou takoví otevření a nechají si říct a čekají pomoc. To je to, čím se podobali. Amen pravím vám, takové víry jsem nenašel v Izraeli, třeba když ten setník tam přišel. Co na něm bylo? Že on přišel s takovou důvěrou, i naprostý vojenský primitiv, a říká: Já mám pod sebou nějaké služebníky, to je prostě nějaký desátník a svobodník a já nevím co, a když já něco nařídím, tak to musí udělat. Tak co ty bys chodil k nám, prostě tady jim naříd' těm zlým duchům, ať z nich vylezou. Já jsem nad těmi vojáky, ty jsi zas nad těmi zlými duchy. A Ježíš tohoto primitiva vojenského dává za příklad. Amen pravím vám, takové víry jsem nenašel ani v Izraeli. Protože on se na něj ve své primitivnosti a blbosti obrátil s takovou důvěrou jako dítě. Ta otevřenost, to je rozhodující. Ta blbost, to se musí odpočítat. Samozřejmě se nedoporučuje, aby každý se tvářil tak blbě jako ten setník. Ale ta otevřenost. V lidech je v dospělosti strašně takové nedůvěry. O všem hned začne pochybovat, nelíbí se mu to, a když mu někdo něco poradí, tak si řekne, že je to grázl a poradil mu to jenom proto, aby a tak dále. Tohleto u těch dětí ne. Ta dospělost většiny lidí... Ta otevřenost, ochota se spolehnout, nechat si poradit, když potřebuju. Taky samozřejmě, když se mi to nezdá, tak nenechat, to taky patří k dětem, ale to už není ten příklad. Každopádně Ježíš přece prokázal v mnoha případech chytrost až chytráctví. Když ho tam chtěli lapnout na to, jestli se má platit daň, nebo nemá, tak se vykroutil jako had, jako ještěrka, aby na tu politickou denunciaci, kterou chystali, nevyjel. Nebo když unikal, aby ho nechytli – dlouho – a teprve pak se nechal posléze chytit. Ale mnohokrát se tam píše, jak unikl zprostřed jejich, když se ho chystali lapnout. No, tak to musel uvažovat nějak dobře. No jistě, čili uvažoval, rozhodoval se a měl smysl pro... už dvanáctiletý mluvil tak, že překvapoval všechny znalce zákona. To znamená, že musel mít dobré vzdělání. Skutečně musel znát písmo, když tam citoval. Takže vůbec nějaká nedůvěra v myšlení, to nemá s křesťanstvím vůbec nic společného. Nedůvěra byla v myšlení řeckém, a to bylo pochopitelné, poněvadž to bylo cizí myšlení. A stejně se to časem překonalo. Prostě křesťanství nikdy nebude mít nedůvěru v myšlení, to je nesmysl. Chytrost, to je [nesrozumitelné] téměř, skoro bych řekl...

Jiný hlas: Ještě kdybych se vrátil k té obavě, tak křesťanství podle mě zanikne na neadekvátnosti vize skutečnosti. No, a to proto, že ta skutečnost se mění. Říkám to dobře? Ta se mění a mění se i o to, co my do ní vkládáme. Aplikováno na křesťanství: křesťanství způsobilo do značné míry změnu v té skutečnosti, takže dokonce ono samo se teď jeví jinak. Zatímco původně bylo pocíťováno jako osvobozující, tak teď je pocíťováno jako represe. Vina není v tom, že je pocíťováno jako represe. Nechci říct, že zanikne, protože je represe. To tam neříká takhle přímo, ale je tomu hodně blízko. To by bylo už úplně uhozené, kdyby to Hejdánek postavil na tom, že má tento charakter prikazující a že je tím pádem všechno blbě vymyšlené. Jiný hlas: Já myslím, že ani ne. Ta seberepresivnost je jenom určitý aspekt, třeba i dost silný, ale těch aspektů v mém smyslu tam je mnohem víc a to jsou ty, o kterých jsem mluvil.

Jiný hlas: S tím souhlasím, že něco je neadekvátního, to s tím člověk souhlasí. Tady něco je neadekvátní. Když se křesťanství pojímá jako *platónismus*... Ale to, že se má přizpůsobit potřebám, je chyba, protože kdoví, odkud ty potřeby... Kde se vzaly ty potřeby?

To záleží na tom, o čem se řekne, že je nejvyšší potřeba člověka.

Hejdánek: No jistě, je to takhle, je to *ambivalentní*, ale navíc vůbec ta potřeba – přece já mám dojem, že to je skok zpátky za *Marxe*, když *Marx* přece ukázal, že výrobce vyrábí spotřebitele. Že to tady není napřed spotřebitel a pak výrobce.

Jiný hlas: A to je dobrá věc, ta paradoxnost, protože vlastně křesťanství do určité míry se v tomhle angažovalo, že vlastně spoludělalo výrobce a spotřebitele na tom moderním člověku.

Hejdánek: Moderním světě, no jistě, samozřejmě. To je ale myšlenka *Bonhoefferova* naprosto jasná. Ten to tam plně bere: odpovědnost křesťanů za to, jak ten svět teď vypadá. Křesťané se k tomu musejí hlásit, k tomuto odbožštěnému světu. Oni ho takhle udělali, oni z něj tohle udělali. To je jejich dílo. Tak se od

toho nemůžou odtahovat, musejí to vzít. A když to udělali blbě, tak ho tam musejí předělat, ale nemůžou se od toho odtahovat. A ještě je otázka, jestli to udělali blbě a co udělali blbě a co ne. Ale to je úplně evidentní, mluvit o potřebách... Jaké potřeby má *améba*?

--- (1982-10-18 O Cobbově studii (2) [LVH377VA]_Kaz b_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Spotřebitelé básní. Nejdřív tady museli být malíři a pak teprve mohli být lidi, kteří mají rádi výtvarné umění. A nejdřív tady museli být hudebníci – nejdřív tady museli být aktivní provozovatelé hudby a pak tady byli lidi, kteří si oblíbili hudbu.

Jiný hlas: Nejdřív tam musela být potřeba namalovat obraz a pak teprve byl obraz.

Jiný hlas: Ne, to je chyba. Potřeba namalovat obraz tam žádná nebyla, obraz se namaloval najednou, žádná předem potřeba nebyla. Vždyť by nemohla být potřeba, když ani ten, co ho namaloval, nevěděl, že namaluje obraz.

Takže i kdybych se zase vrátil k tomu, co jsem začal, tak ta neadekvátnost, která tu určitě je v pohledu křesťana nebo křesťanství na skutečnost, je možná v tom, že právě nechce uznat tenhle svět za svůj svět, za to, že je to křesťanství vlastní. Že to jsou ovoce, to jsou důsledky. A staví se stále proti tomu, jako když je to něco cizího. To je neadekvátní.

Myslím, že by se to tak dalo dobře říct, protože zároveň to je takové prosazení příliš velké stability nebo takového zabetonování, že křesťanství dost dobře nevzalo v úvahu, že svět je v proměně a že na té proměně ono bylo účastno a i nadále má být účastno. Tedy tu neadekvátnost například cítíme jako jednu z nejzákladnějších neadekvátností oficiálního křesťanství, jak to provozuje synodní rada a *Komenského fakulta*, profesori na *Komenského fakultě*, že tam líčí o tom posvátném prostoru zase, jako Smolik, a o tom, že církve a křesťani si mají hledět svých věcí a neplést se do politiky a tak dále. Zatímco my jsme přesvědčeni, že křesťan musí být odpovědný všemi směry. Čili tady je jedna z neadekvátností toho, že se z křesťanství dělá záležitost jenom určitého prostoru, určité chvíle a ne celoživotní.

V rámci tohoto samozřejmě tam je namístě i to, že není myslitelné pěstovat si křesťanství a nevyjasnit si vztah k sexu a nevyjasnit si vztah k životnímu prostředí a tak dál. To je evidentní, že to musejí křesťané dělat. A oni to nedělají, což je chyba. Po téhle stránce má jistě pravdu. Jenomže je absurdní z tohoto zrovna chtít udělat základ nového křesťanství. Ta odpovědnost je daleko širší a jsou daleko důležitější oblasti než tyhle. Tím způsobem, že tam chce nové křesťanství zakládat na novém hodnocení sexu, po mém soudu je ta posedlost. On sdílí tu posedlost, která panuje dneska všeobecně.

Jiný hlas: To už vychází z určité reakce, to je taky otázka třeba zrovna tenhle jeho pohled nebo ten důraz, to může být otázka dobového projektu.

Jiný hlas: Jistě. Nicméně ten lok má myslet jistě lépe a dřív než ti ostatní. Podle mě je to hodně degradující a trochu trapné. On sice chce určité uvolnění z určité vazby, ale působí to jako výstřelka v různých experimentech. A to je právě z takové radosti z toho osvobození. Ale potom pochopitelně dochází k tomu, že tohle uvolnění samo o sobě nestačí a že se musí zase objevit prvek určité odpovědnosti. A jestliže reagoval na určitou... Myslím si, že se tam muselo objevit uvědomění, že nemůže psát o nějakém návratu k primitivnosti, v tom už tu školu už na začátku vyjmenovává...

Jiný hlas: Ne, o primitivnosti tam rozhodně nemluví. To, co se týče sexu, toho uvolnění, tak to má na mysli nebo tu senzualitu právě na mysli určitě v tom smyslu, jak jsem mluvil o humanismu. V tomhle širším rámci má asi na mysli něco podobného, na co vlastně sexuální revoluce byla reakcí. Proti dělení těla a těch dalších souvislostí.

Jiný hlas: On si jistě představuje, že to uvolnění není takové do ztracena, ale že to znamená dát tomu své místo a dát tomu nějaké normy a zase to kultivovat. Je velmi pravděpodobné, že když... Jenomže se mu zdá, že role té tělesnosti je tak zúžená. Jestli jste tam neviděli reakci v romantismu, kde se všechno převádí na city a pocity a sám navrhuje něco třetího mezi těmi krajnostmi. Je to taková vyváženost. Hovořil o té třetí možnosti. Nevím, jestli to teď najdu.

Vědomí, bytostné vášnivé vědomí. To znamená uvědomění, které má v sobě tuhle dimenzi vášně. Čili je to kultivovaná vášně.

Že křesťanství v sobě v podstatě zahrnovalo žádnou vyváženou tu vnitřní sféru. Tak on ji teď chce udělat v rámci své filosofie, zmiňuje se tam, že duše je služebnice těla a naopak, že tělo nesmí mít takovou tu nadřazenou sféru nad těmi vášněmi. Takhle to určitě nějak myslel.

Jiný hlas: Ta třetí možnost, o které tady mluví, je to dost nejasně řečeno. Ta třetí možnost je v tom, že mnozí křesťané, aniž by se vzdávali křesťanské existence, se pokoušejí obohatit existenci životem vědomých citů a pocitů úkolem je tu ukázat, že nové hodnoty, jichž je dosahováno v *identifikaci* svébytlí s *emocionálním* životem – tyto nové hodnoty mohou být také *realizovány* a naplňovány v *transformované spirituální existenci*. Že když tu *spirituální existenci transformujeme*, tak tam můžeme do ní zahrnout i ty nové hodnoty, jichž se dosáhne *identifikací* svébytlí s *emocionálním* životem.

Co to znamená? Je to velmi *vágně* řečeno. Chci tím naznačit možnost, že ne odhodit *spirituální existenci*, ale obohatit ji o tělesné zážitky. *Spirituální existence* s tělesnou *ingrediencí*, to je jako opepřit to.

Je to pro první seznámení, samozřejmě to nestačí, bylo by potřeba prostudovat víc věcí, ale považoval jsem to za rozumné se aspoň na to podívat, aby člověk viděl, co je možné dnes, aby *teologové* psali.

Hejdánek: To je taky trochu do toho *procesu*, že ta skutečnost není stejná, ale že se nahlíží jinak, že je v *procesu*, že se děje, a že do tohoto *procesu* patří i to křesťanství, že je v *procesu* a musí se trochu změnit, aby bylo jiné. To je ta *procesuální ontologie*, pravda.

Hlavně ta celá *koncepce*, to je na tom to nejdůležitější. To je na tom to nejobtížnější, udržet váhu toho *termínu*, pojmu, a to křesťanství rozvádět jako *diskusi* o tom. To by se mělo víc změnit, aby se tam dostalo to nejpodstatnější. Ten životní styl, ta *orientace*. No, aspoň je to zaznamenáno. Je to na té druhé straně jako nějaká pohnutka k tomu, abychom o tom věděli víc.

Jiný hlas: No jistě, to každopádně je potřeba se na to podívat, konkrétně jak to myslí.

Máme deset hodin, tak to stopneme.